

Å l a n d s l a n d s k a p s n ä m n d s

N:o 17/1946.

framställning till Ålands landsting med förslag
till landskapslag om understöd åt arbetarinsti-
tut i Mariehamn.

Uti en till Landstinget den 21 februari 1946 ingiven petition
hava landstingsrepresentanten Rauha Åkerblom och landstingsmannen
Viktor Arvidsson anhållit, att Landstinget måtte framlägga för land-
skapsnämnden nödvändigheten att öppna ett arbetarinstitut eller en
medborgarskola i Mariehamn med föreläggande för landskapsnämnden att
till Landstingets höstsession inkomma med förslag i denna fråga.
Med anledning av petitionen uttalade kulturutskottet i sitt betän-
kande bl.a. följande:

"Av remissdebatten framgick, att petitionärernas påpekande om
nödvändigheten att inrätta ett arbetarinstitut eller medborgarskola
i Mariehamn enhälligt omfattades i princip. Av olika uttalanden
framgick därvid att det föreslagna arbetarinstitutet borde få ka-
raktären av en aftonskola med allmänt medborgerligt program. Skolan
i fråga kan knappast tänkas komma att menligt inverka på folkhögsko-
lans elevfrekvens, då skolan i främsta rummet kommer att besökas av
elever från Mariehamn, som enligt elevstatistiken vid folkhögskolan o

lan varit rätt sparsamt representerad. Vid diskussionen väcktes
slag om att göra det planerade arbetarinstitutet ambulerande inom
landskapet. Mot emot detta förslag påvisades den erfarenhet, man
att ambulerande skolor icke kunna nå samma mål som fasta inrättnin-
gar.

Kulturutskottet omfattar enhälligt det i petitionen framställda
förslaget att få tillstånd ett arbetarinstitut i Mariehamn. Vidare
finner utskottet det lämpligast, att ifrågavarande skola inrättas
aftonskola och att denna skola sporadiskt även kunde föranstalta
kurser på landsbygden. Då landskapsnämnden knappast kan ställa sig
i spetsen för skolans bildande, då denna måste få karaktären av en
privat skola, föreslår utskottet, att intressenter för skolans till-
komst sammansluter sig för skolans bildande och upprätthållande och
vidtaga de mått och steg, förslagets förverkligande påkallar."

Kulturutskottets betänkande, som föredrogs i Landstinget den 27
februari 1946, godkändes utan diskussion, och beslöt Landstinget
stödå frågans lösning i positiv riktning och giva landskapsnämnden
i uppdrag att skrida till de åtgärder, frågan i dess vidare utveck-
ling påkallar.

Petitionärerna hava uppenbarligen i sin framställning åsyftat,

att arbetarinstitutet i Mariehamn - eller medborgarskolan om man så
vill - skulle inrättas såsom en landskapsskola och upprätthållas
med landskapsmedel. Landskapsnämnden har likväl funnit, att mot-
svarande skolor i riket uteslutande äro privata eller kommunala,
vilka åtnjuta statsunderstöd. Under sådant förhållande torde det av
kompensationshänsyn knappast låta sig göra att i Mariehamn med land-
skapsmedel inrätta det föreslagna arbetarinstitutet och driva det-
samma i landskapets "regi". I enlighet med sitt av Landstinget giv-
na uppdrag och för att tillmötesgå petitionärerna har landskapsnäm-
nden uppgjort förslag till sådan lagstiftning i ämnet, som skulle
möjliggöra beviljande av högsta möjliga landskapsbidrag till inrät-
tande av ifrågakomna institut i Mariehamn ävensom understöd för det-
tas verksamhet. I riket har frågan om statsunderstöd åt arbetarin-
stitut blivit senast ordnad genom lagen den 28 april 1938 och la-
gens verkställighetsförordning av den 22 juni samma år. I dessa fö-
reskrives det, att arbetarinstitut eller därmed jämförlig annorlun-
da benämnd läroanstalt, som varit i verksamhet under minst två år
och uppfyller i lagen intagna villkor, tillkommer årligt statsun-
derstöd med 50 % av dess verkliga utgifter samt, om institutet är
beläget i gränstrakt eller på ort, vars förmögenhetsförhållanden äro

svaga, tilläggsunderstöd med högst 10 %. Nyinrättat institut tilldelas statsunderstöd under de två första åren med hälften av vad som erlägges åt institut, som varit två år i verksamhet. Likväl kan åt institut, som är beläget i gränstrakt eller på ort, vars förmögenhetsförhållanden äro svaga, från början erläggas understöd till fullt belopp. Av de villkor, som skola uppfyllas för erhållande av understöd, kunna nämnas, att institutets arbetstermin skall omfatta minst 26 veckor, och att antalet elever, vilka ej få vara under sexton år, vid institut, som varit två år i verksamhet, stiger till minst femtio, ävensom att elevantalet icke i någon ämnesgrupp understiger tio eller i vissa fall i fortsättningsgrupper ej fem. Till villkoren hör även, att institutet står under statens inspektion, och att institutet ej får upprätthållas för ernående av ekonomisk vinst.

Vid utarbetandet av förslag till landskapslag har landskapsnämnden i huvudsak följt rikslagstiftningens föreskrifter, dock sålunda att hänsyn tagits till landskapets särställning och avskilda geografiska läge. Landskapsnämnden har utgått ifrån, att landskapet måste anses vara beläget, såsom i rikslagen säges, i gränstrakt eller utgöra ort, vars förmögenhetsförhållanden äro svaga, varför

landskapsbidraget bör utgå förhöjt eller således med 60 % av de verkliga utgifterna, samt att understöd i överensstämmelse därmed skall utgå till fullt belopp från början av institutets verksamhet. Rikslagens föreskrift om minst 50 elever måste även för landskapets vidkommande anses för strängt. Landskapsnämnden har stannat vid ett minimelevantal av 30. I övrigt är förslaget i huvudsak överensstämmande med rikslagstiftningen i ämnet, och i förslaget till landskapslag har även inarbetats verkställighetsföreskrifternas i riket stadganden. Förslaget till landskapslag är indelat i två huvudavsnitt, av vilka det förra innehåller allmänna stadganden och det senare verkställighetsföreskrifter, och förslaget innehåller inalles 8 kapitel. Det första kapitlet inrymmer i huvudsak själva rikslagen med föreskrifter om understöd, vad som till institutets verkliga utgifter skall hänföras, villkoren för erhållande av landskapsbidrag, landskapsunderstöd åt institutet för det fall, att institutet ansluter sig såsom delägare till sådan pensionsanstalt eller försäkringsanstalt, vari dess ordinarie lärare kunna bliva försäkrade för erhållande av pension och begravningshjälp samt huru förfaras skall, om institutets elevantal nedgår i hög grad. Andra kapitlet stadgar om institutets ändamål och

inrättande, tredje kapitlet om undervisning och uppfostran, fjärde kapitlet om föreståndare och lärare, det femte om lokal, inventarier och undervisningsmateriel, det sjätte om tillsynen över institutet, det sjunde om landskapsunderstödet och det åttonde slutligen innehåller särskilda bestämmelser.

Hänvisande till förestående får landskapsnämnden vördsammast förelägga Landstinget till antagande nedanstående

L a n d s k a p s l a g

om understöd åt arbetarinstitut i Mariehamn.

I enlighet med Ålands landstings beslut stadgas:

Allmänna stadganden.

1 kap.

Om understöd och villkoren för dess erhållande.

1 §.

Arbetarinstitut eller därmed jämförlig annorlunda benämnd läroanstalt i Mariehamn tillkommer årligt landskapsunderstöd med sextio procent av dess verkliga utgifter.

Till institutets verkliga utgifter hänförs: avlöningarna i penningar samt hyresvärdet av institutets egna lokaler, vari tomstens värde icke må inberäknas, hyresvärdet uppskattat enligt av

landskapsnämnden fastställda grunder, eller hyresbeloppen för sådan förhyrd lokal, som befinnes motsvara sitt ändamål och för vilken institutets ägare ej annorledes erhåller landskaps- eller statsunderstöd till hyrans erläggande eller rummens underhåll, så ock utgifterna för uppvärmning och belysning, institutinventarier, undervisningsmateriel och bibliotek samt för annonser rörande institutets verksamhet och för tryckningsarbeten.

2 §.

Institutet erhåller landskapsunderstöd på följande villkor:

- 1) att institutet tillhör eller understödes av kommun eller att dess äganderättsförhållanden eljest äro sådana, att de utgöra garanti för institutets ändamålsenliga verksamhet och dess egendoms bevarande för ändamålet;
- 2) att institutets lokalförhållanden äro på ett tillfredsställande sätt ordnade;
- 3) att institutet disponerar över nödiga inventarier samt oundgänglig undervisningsmateriel och bibliotek;
- 4) att institutet har godkänt arbetsprogram och reglemente;
- 5) att i institutet meddelas undervisning genom föreläsningar och övningar företrädesvis i sociala och ekonomiska, men jämväl i

humanistiska och naturvetenskapliga ämnen för höjande av allmänbildningen och väckande av intresse för självstudier samt för uppnående av i det medborgerliga livet nödvändiga färdigheter, och att undervisningen handhaves med skicklighet och nit samt i enlighet med pedagogiska principer, lämpade efter de studerandes ålder, utan partitagitation;

6) att institutets arbetstermin omfattar minst 26 veckor;

7) att vid institutet studier idkas av personer i ålder ej under sexton år till ett antal av minst trettio och att elevantalet icke i något ämnes studiegrupp understiger tio, i fortsättningsgrupper i fall, som särskilt bestämmas, icke fem;

8) att institutets föreståndare och lärare innehava sådan kompetens, som i denna landskapslag stadgas, och att deras avlöning är skälig;

9) att institutet står under landskapsnämndens inspektion; samt

10) att institutet icke upprätthålles för ernående av ekonomisk vinst.

3 §.

Ansluter sig institutet som delägare till sådan pensions- eller försäkringsanstalt, vari dess ordinarie lärare kunna bliva försäkra-

de för erhållande av pension och begravningshjälp, samt deltar i erläggandet av lärarnas årliga försäkringsavgifter, gives institutet härför av landskapsmedel årligt bidrag med hälften av totalbeloppet av varje försäkringsavgift, dock ej överstigande 2.000 mark om året för varje försäkrad.

På landskapsnämnden ankommer att godkänna pensions- eller försäkringsanstalt, vartill sådan anslutning kan ske.

4 §.

Nedgår institutets elevantal så, att medelantalet under två år å rad understiger det föreskrivna, beslute landskapsnämnden, huruvida och i vad mån ^{landskaps}statsunderstöd skall åt institutet fortfarande utgivas.

2 kap.

Arbetarinstitutets ändamål och inrättande.

5 §.

Arbetarinstitutets ändamål är att höja den vuxna ungdomens och de fullvuxna medborgarnas bildning genom att bereda dem tillfälle att under fritid förskaffa sig sådana kunskaper och insikter, vilka äro i det medborgerliga livet behöfliga samt ägnade att främja självstudium och andlig självutveckling.

6 §.

Önskas inrättande av arbetarinstitut i Mariehamn och rätt för det
 samma att åtnjuta ^{landskaps} ~~stats~~ understöd, skall ansökan därom göras med bi-
 läggande av arbetsprogram samt utredning därom, vilka förutsättningar
 institutets ägare har för fullgörande av villkoren för åtnjutande av
 landskapsunderstöd. Ansökningen skall ingivas till landskapsnämnden.

7 §.

Institutet skall hava av landskapsnämnden fastställt reglemente,
 innehållande bestämmelser om:

- 1) institutets undervisningsprogram samt arbetsordning;
- 2) institutets äganderättsförhållanden;
- 3) sammansättningen av institutets direktion och dess åligganden;
- 4) föreståndarens åligganden och rättigheter;
- 5) lärarpersonalens sammansättning, skyldigheter och rättigheter;
- 6) ordningen för föreståndares och lärares antagande i tjänst, av-
 gång, entledigande eller uppsägning;
- 7) institutets arbetstider;
- 8) intagning av elever i institutet, utgivande av betyg och studier
 avgiften samt ordningen och disciplinen vid institutet;
- 9) förande av dagbok samt vården av arkiv och bibliotek;

10) uppgörande av institutets budget, handhavandet av institutets
 ekonomi- och räkenskaper samt användningen av institutets egendom
 ävensom huru med den skall förfaras, ifall institutets verksamhet
 tillsvidare eller för alltid nedlägges; samt

11) andra arbetet vid institutet berörande omständigheter, angående
 vilka särskilda bestämmelser anses erforderliga.

3 kap.

Undervisning och uppfostran.

8 §.

Undervisningen i arbetarinstitutet skall meddelas såväl genom
 föreläsningar som genom övningar, och bör undervisningen i samtliga
 ämnen, såväl sociala och ekonomiska som humanistiska och naturveten-
 skapliga anordnas med beaktande av elevernas liv och arbetsförhållan-
 den, jämte det dem meddelas väckelser och insikter, som främja deras
 personliga utveckling och äro ägnade att giva dem en klar uppfattning
 om deras ansvar såväl i deras egenskap av individer som även såsom
 medlemmar av nationen och samhället.

För utvecklande av förmåga till självverksamhet och självstyrelse
 böra eleverna beredas tillfälle till institutets ändamål främjande
 verksamhet inom själva institutet.

9 §.

Institutets ordinarie arbetsperiod fortgår minst 26 veckor och bör veckan under denna tid omfatta minst 10 arbetstimmar, av vilka 2, så vitt förhållandena det tillåta, böra ägnas föreläsningar och 8 annan undervisning. Anordnas vid institutet särskild sommartermin, omfattande minst 6 veckor, skall arbetsveckan under denna tid omfatta minst 6 timmar.

Föreläsningar kunna bevistas av obegränsat antal elever, övriga lektioner i allmänhet av högst 40; elevantalet får dock icke i något ämnes studiegrupp understiga 10, där icke landskapsnämnden vid fastställandet av institutets undervisningsplan på direktionsanshållan ansett ändamålsenligt att i något ämnes studiegrupp sänka elevminiantalet till 5.

10 §.

Skolans föreståndare skall årligen i god tid före arbetsperiodens vidtagande uppgöra en detaljerad undervisningsplan, som, godkänd av direktionen, utan dröjsmål i och för fastställelse insändes till landskapsnämnden.

Önskar man vid institutet uppgöra undervisningsplan för termin, vare detta tillåtet.

4 kap.

Föreståndare och lärare.

11 §.

Vid arbetarinstitutet skall finnas en föreståndare, som leder och övervakar anstalten och verksamt deltagar i undervisningen, samt erforderligt antal lärare.

I händelse av samundervisning må till biträdande föreståndare utses någon lärare av annat kön än föreståndaren för att bistå denna vid institutets ledning och i uppfostringsarbetet.

12 §.

Föreståndare utses av institutets direktion till en början på två provår, efter vilkas utgång för honom skall å befattningen utfärdas stadfästelsebrev, därest han befinnes uppgiften vuxen och eljest lämplig att handhava befattningen.

Direktion skall underställa såväl valet som stadfästelsen landskapsnämndens godkännande.

13 §.

Lärare antages av institutets direktion på framställning av föreståndaren antingen för en arbetsperiod i sänder eller på två provår, efter vilkas utgång för honom skall utfärdas stadfästelsebrev, där-

est han befinnes uppgiften vuxen och eljest lämplig till befattningen.

Direktionen skall underställa val och stadfästelse i befattningen av ordinarie lärare landskapsnämndens godkännande.

14 §.

Kompetensvillkor för föreståndarbefattning vid arbetarinstitutet är, att den sökande avlagt filosofiekandidatexamen, kandidatexamen i sociologi eller annan motsvarande universitetsexamen, att han antingen i kandidat- eller pedagogieexamen erhållit vitsord i pedagogik eller undergått motsvarande enskilt förhör hos vederbörande lärare vid universitetet eller social högskola, och att han under minst ett arbetsår med framgång varit lärare vid arbetarinstitut eller haft motsvarande praktik eller förvärvat nödiga insikter.

15 §.

Kompetensvillkor för lärarbefattning vid arbetarinstitutet är vid universitetet eller annan högskola, fortbildningsläroverk, seminarium för lärare vid högre folkskola eller i yrkesskola eller på annat sätt förvärvade nödiga kunskaper och insikter samt i arbete ådagalagt intresse för uppfostrings- och undervisningsuppgifter.

5 kap.

Lokaler, inventarier och undervisningsmateriel.

16 §.

Arbetarinstitutet skall hava till sitt förfogande ett tillräckligt antal rymliga och för ändamålet lämpliga undervisnings- och arbetsrum jämte erforderliga inventarier, undervisningsmateriel och bibliotek.

6 kap.

Tillsyn.

17 §.

Tillsynen över arbetarinstitutet ankommer på landskapsnämnden, som står i direkt förbindelse med institutet och låter inspektera det.

Institutet är skyldigt att till landskapsnämnden omedelbart efter arbetsperiodens vidtagande insända enligt fastställt formulär avfattad anmälan om arbetsperiodens vidtagande och inom en månad efter arbetsperiodens avslutande likaså enligt fastställt formulär uppgjord berättelse över verksamheten under arbetsperioden samt på anmodan meddela även andra upplysningar rörande institutet.

18 §.

Den lokala tillsynen över institutet handhaves av en direktion, angående vars sammansättning stadgas i reglemente.

Direktionen bör bestå av minst tre ordinarie medlemmar och två suppleanter med institutets föreståndare som självskriven medlem.

7 kap.

Landskapsbidraget.

19 §.

Landskapsunderstöd utdelas till institutet av landskapsnämnden två gånger om året, i februari och oktober, på direktionens för institutet rekvisition, vid vilken, beträffande understödet för vårperioden, bör fogas enligt bestämmelserna i institutets reglemente godkänd inkomst och utgiftsstat för det löpande året och som, vad beträffar understödet för höstperioden, göres efter det till landskapsnämnden insänts undervisningsprogram och anmälan om arbetsperiodens vidtagande. För vårperioden utgår understödet med 25 % och för höstperioden med 20 % av de beräknade verkliga utgifterna. Det slutliga beloppet av understödet för året tillställs institutet, sedan redogörelse jämte erforderliga handlingar samt därvid fogad rekvisition inkommit till landskapsnämnden och granskats.

20 §.

Har arbetarinstitutet på stadgat sätt försäkrat sina ordinarie föreståndare och lärare för erhållande av pension och begravnings-

hjälp, erlägges till detsamma årligen i landskapsunderstöd hälften av varje försäkringsavgifts årliga totalbelopp, dock ej överstigande 2.000 mark om året för varje försäkrad.

8 kap.

Särskilda bestämmelser.

21 §.

Beslut om nedläggande tillsvidare eller helt och hållet av arbetarinstitutets verksamhet och om användning av detsamma tillhörig egendom skall utan dröjsmål meddelas landskapsnämnden, vilken bör tillse, att med landskapsunderstöd anskaffad egendom icke kommer främmande ändamål till godo.

Mariehamn den 7 november 1946.

På landskapsnämndens vägnar:

Richard Handberg

St. Lounsbury